

NITRO

MAURICE MAETERLINCK

(přeložil Petr Christov © 2004)

OSOBY:

V zahradě

Stařec

Cizinec

Marta

Marie

Starcovy vnučky

Vesničan

Dav

V domě

Otec

Matka

Dvě dcery

němé postavy

Dítě

Stará zahrada s vrbami. Vzadu dům, tři okna v přízemí jsou osvětlena. Vcelku zřetelně můžeme rozeznat rodinu, která bdí za světla lampy. Otec sedí u krbu. Matka se opírá lokty o stůl a hledí do prázdna. V tichu pokoje si hrají dvě dívenky oblečené v bílém, vymýšlejí si hry a usmívají se. Na levém matčině rameni spí dítě. Když se někdo z nich zvedne, jde či udělá gesto, jsou všechny jejich pohyby pomalé, vážné, zřídkaivé. Jako by jim vzdálenost, světlo a neurčitý závoj okenního skla dodávaly na oduševnělosti.

Stařec a cizinec opatrně vstoupí do zahrady.

STAŘEC

Nacházíme se v té zahradě za domem. Sem oni nikdy nechodí. Hlavní vstup je na druhé straně. – Zamkly dveře a zavřely okenice. Ale z téhle strany okenice nejsou, vidím světlo... Ano, jsou ještě vzhůru, svítí tam světlo. Naštěstí nás neslyšeli. Matka s dcerami asi odešla, co tedy uděláme?...

CIZINEC

Co uděláme?

STAŘEC

Nejdříve bych se rád podíval, zda jsou všichni doma. Ano, vidím otce, sedí v rohu u krbu. Čeká, ruce má složené v klíně. Matka se opírá lokty o stůl.

CIZINEC

Dívá se na nás...

STAŘEC

Ne, neví, kam se dívá, její oči se nehýbou. Nemůže nás vidět, jsme ve stínu pod velkými stromy. Ale nechod'me blíž... Obě sestřičky té mrtvé jsou také v pokoji. Klidně si vyšívají a to malé spokojeně spí. Na hodinách v rohu je právě devět hodin. O ničem nemají ani tušení, nic neříkají.

CIZINEC

A nemohli bychom dát otci nějaké znamení a upozornit ho? Dívá se naším směrem. Mám zaklepat na okno? Bylo by dobré, kdyby jim jeden z nás dal vědět dřív, než přijdou ostatní...

STAŘEC

Nevím, jak se mám rozhodnout... Je třeba, abychom byli velmi opatrní. Otec je starý a nemocný... Matka také a ty dvě dívenky jsou příliš malé... A všichni ji milovali jako nikoho jiného na světě... Nikdy jsem neviděl šťastnější rodinu... Ne, ne, nechod'te k tomu oknu, to by vůbec nebylo dobré... Nejlepší bude jim to říct co možná nejjednodušeji. Jako by šlo o něco docela běžného, hlavně se netvářit příliš smutně. Jinak totiž jejich smutek bude chtít překonat ten váš a vy nebudete vědět co si počít... Pojd'me tedy z druhé strany. Zaklepeme na dveře a půjdeme dál, jako by se nic nestalo. Já půjdu první. Nepřekvapí je, když mě uvidí. Čas od času k nim večer zajdu, přinesu jim květiny nebo nějaké ovoce a strávím s nimi pár hodin.

CIZINEC

A proč bych tedy měl jít s vámi? Jděte sám, já počkám, až mě zavoláte... Nikdy jsem se s nimi nepotkal... Šel jsem jenom okolo, jsem pro ně cizí člověk...

STAŘEC

Je lepší, když člověk není sám. Neštěstí, které člověk nenese sám je lehčí a prostší... Přemýšlel jsem o tom celou cestu sem... Když půjdu dovnitř sám, budu muset hovořit o první chvíli já. Během několika málo vět se všechno dozvedí a já už nebudu mít co říct. A já se bojím ticha, které přijde po posledních slovech, která oznámila neštěstí... To mi trhá srdce... Když tam půjdeme spolu, tak jim já po delších vytáčkách třeba řeknu: "A tak ji našli... Plavala na řece s pažema sevřenýma na prsou..."

CIZINEC

Neměla paže sevřené na prsou, její ruce visely podél těla.

STAŘEC

Vidíte, jak člověk promluví, ani neví jak... A neštěstí se zničuje právě podrobnostmi... Kdyby šel sám, tak, jak se znám, při prvních slovech, by to bylo strašné a Bůh ví, co by se dělo dál... Ale když bude mluvit jeden po druhém, budou nás poslouchat a ani je nenapadne, že se mohlo něco špatného stát... Nezapomínejte, že u toho bude matka a že její život visí na slabém vlásku... Bude dobré, když se první vlna rozbije o několik zbytečných slov... Je nutné, abychom chvíli hovořili jenom okolo neštěstí, které je obklopilo. Ti nejlhostejnější přinášejí, aniž by si toho byli vědomi, jistou část smutku a bolesti... Takhle se neslyšně a nenásilně rozmělní jako vzduch nebo světlo...

CIZINEC

Máte mokré šaty a teče z vás voda.

STAŘEC

Mám mokrý jenom spodek kabátu. – Není vám zima? Vypadáte tak. Na prsou máte hlínu...

Cestou jsem si toho vůbec nevšiml, protože bylo šero a tma.

CIZINEC

Byl jsem po pás ve vodě.

STAŘEC

Našel jste ji dlouho předtím, než jsem přišel?

CIZINEC

Jenom chvilku předtím. Šel jsem směrem do vesnice, bylo už docela pozdě a na břehu bylo šero. Šel jsem a pozoroval jsem řeku, která byla jasnější než cesta, a najednou jsem viděl kousek od rákosí něco zvláštního. Šel jsem blíž a viděl jsem vlasy, které byly nad hlavou rozprostřeny skoro do kruhu a pohybovaly se s proudem.

V místnosti otočí obě divenky hlavu směrem k oknu.

STAŘEC

Všiml jste si, jak těm holčičkám poletují vlasy na ramenou?

CIZINEC

Otočili se směrem k nám... Otočily k nám hlavu. Možná jsem mluvil moc nahlas. *Divenky se otočí zpět do původní polohy.* Ale teď se už nedívají... Vlezl jsem až po pás do vody, abych ji mohl chytit za ruku a bez obtíží ji přitáhnout ke břehu... Byla stejně tak hezká jako její sestry...

STAŘEC

Možná byla úplně nejhezčí... Nevím proč, ale ztratil jsem veškerou odvahu...

CIZINEC

O jaké odvaze to mluvíte? Udělali jsme všechno, co bylo v lidských silách. Byla už nejméně hodinu mrtvá.

STAŘEC

Dneska ráno byla živá!... Potkal jsem ji ráno před kostelem, když jsem odcházel ze mše... Říkala mi, že odjíždí, že jede navštívit dědečka, který bydlí na druhém břehu řeky, kde jste ji našel. Nevěděla, kdy ji zase potkám... Nejspíš se mě na něco chtěla zeptat, ale netroufla si a rychle odešla. Ale já o tom doteď přemýšlím. Ničeho jsem si nevšiml! Usmívala se, jako se usmívají ti, kteří nechtějí nic říkat nebo mají strach, že jim nikdo nebude rozumět... Zdálo se mi, jako by neměla v co doufat... v očích jí chyběla jiskra, téměř se na mě nepodívala...

CIZINEC

Vesničané mi říkali, že ji viděli, jak se prochází po břehu řeky... Mysleli si, že trhá květiny... Možná ale hledala smrt...

STAŘEC

To člověk nemůže vědět... A co vlastně můžeme vědět?... Možná patřila k těm, kteří nikomu nic neřeknou a kteří si v sobě nosí nejeden důvod proto, aby skoncovali se životem... Do lidské duše se člověk nemůže koukat tak jako do tohoto pokoje. Všechny jsou takové... Říkají úplně obyčejné věci a nikoho nic ani nenapadne... Člověk třeba měsíce žije vedle někoho, kdo už není v našem světě a jehož duše se už nemůže vrátit zpátky. Mluvíte s ním, vůbec o

tom nepřemýšlíte, a pak najednou vidíte, co se stane... Vypadají jako nehybné panenky a přitom se v jejich nitru odehrává tolik věcí... Ani samy nevědí, co jsou vlastně zač... Žily by tak, jak žijí ostatní... Až do své smrti by říkaly: “Pane, paní, ráno bude pršet,” nebo: “Udělám snídani, u stolu nás bude třináct,” a nebo: “Ovoce ještě není zralé.” Vyprávějí a smějí se kvěťům, které spadly na zem, a pláčou kdesi v šeru... Ani anděl by si nevšiml toho, co je potřeba vidět. A člověk pochopí až poté, když se něco stane. Včera tam byla, společně se svými sestrami, pod tou lampou. A neviděl byste, co by bylo potřeba vidět, kdyby se to nestalo. Zdá se mi, jako bych je viděl poprvé... K běžnému životu se musí přidat něco navíc, aby člověk vůbec mohl pochopit. Jsou vedle vás, vy z nich nespustíte oči, ale stejně je nepochopíte, dokud navždycky neodejdou. Jaká podivná dušička v ní asi byla, ta její ubohá, naivní a neúnavná dušička. Dítě moje, kdyby jen řekla, co měla říct, kdyby jen udělala, co měla udělat!...

CIZINEC

Ted' se v pokoji potichu smějí...

STAŘEC

Jsou klidní... Dneska večer to nečekají...

CIZINEC

Smějí se, nehýbou se... Ale hele, otec si dává prst přes ústa...

STAŘEC

Ukazuje na dítě, co spí matce v náručí...

CIZINEC

Ona se neodvážá ani zvednout oči, aby ho nevyrušila ze spánku...

STAŘEC

Už nepracují... Panuje tam naprosté ticho.

CIZINEC

Předeno bílého hedvábí odložily na zem...

STAŘEC

Všichni se dívají na dítě...

CIZINEC

Nevědí, že je někdo jiný pozoruje...

STAŘEC

Nás taky někdo pozoruje...

CIZINEC

Podívali se nahoru...

STAŘEC

Ale stejně nemohou nic vidět...

CIZINEC

Vypadají šťastní, a přitom nikdo neví, že je...

STAŘEC

Myslí si, že jsou v bezpečí... Zavřeli dveře, v oknech mají železné mříže... Stěny starého domu jsou zpevněné, na třech dubových dveřích jsou závory... Předvídali všechno, co mohli...

CIZINEC

Nakonec se jim to stejně bude muset říct... Někdo by jim to mohl rychle oznámit... Na louce, kde ležela mrtvá, byla spousta místních... Kdyby někdo z nich zaklepal na dveře...

STAŘEC

U mrtvé zůstaly Marta a Marie, když vesničané začali vyrábět nosítka z větví. Té starší jsem řekl, aby nám šla rychle dát vědět, až se vydají na cestu. Počkejme tedy, až přijde. Doprovodí mě... Nebudeme se na ně moci podívat... Myslel jsem, že prostě jenom zaklepeme na dveře, vejdem dovnitř, napadne nás pár slov, řekneme je... Ale nějak příliš dlouho jsem pozoroval jejich život pod tou jejich lampou...

Vstoupí MARIE.

MARIE

Dědečku, už jdou.

STAŘEC

Jsi to ty? – Kde jsou?

MARIE

Jsou pod posledním kopcem.

STAŘEC

Přijdou potichu ?

MARIE

Říkala jsem jim, aby se modlili potichu. Marta jde s nimi.

STAŘEC

Je jich hodně?

MARIE

Okolo nosítek jde celá vesnice. Nesou s sebou světla. Říkala jsem jim, aby je zhasli.

STAŘEC

Kudy přijdou?

MARIE

Šli těmi úzkými cestičkami. Jdou pomalu.

STAŘEC

Je čas...

MARIE

Dědečku, řekli jste jim to?

STAŘEC

Vidíš přece, že jsme jim nic neřekli... Stále čekají pod lampou... Podívej, dítě moje, podívej se a uvidíš něco ze života...

MARIE

Jé! Vypadají strašně klidně!... Člověk by řekl, že je vidí jako ve snu...

CIZINEC

Dávejte pozor, zahlédl jsem, jak se obě sestřičky pohnuly...

STAŘEC

Vstávají...

CIZINEC

Myslím, že jdou k oknům...

Jedna ze sester, o nichž hovoří, se v tuto chvíli přiblíží k prvnímu oknu a druhá ke třetímu, opřou se rukama o sklo a dlouze se dívají do temnoty.

STAŘEC

U prostředního okna nikdo není...

MARIE

Vyhlížejí... Poslouchají...

STAŘEC

Ta starší se usmívá na něco, co nevidí...

CIZINEC

Ta druhá má v očích strach...

STAŘEC

Dejte pozor, nikdo neví, jak daleko se kolem lidí rozprostírá duše...

Dlouhé ticho. Marie se schoulí ke starcově hrudi a obejmě ho.

MARIE

Dědečku!...

STAŘEC

Neplakej, dítě... Na nás taky přijde řada...

Ticho.

CIZINEC

Dívají se dlouho...

STAŘEC

I kdyby se dívaly tisíc let, tak neuvidí nic, nebohé dívenky... Noc je příliš temná... Dívají se sem, a právě tudy neštěstí přichází...

CIZINEC

Naštěstí se dívají sem... Něco, nevím co, se blíží tam od luk...

MARIE

Myslím, že to budou oni, celý ten dav... Jsou tak daleko, že se dají sotva rozeznat...

CIZINEC

Jdou po té točité cestě... Táhle pod kopcem jsou vidět v měsíčním světle...

MARIE

Těch ale je... Když jsem přišla, dorazili už na kraj městečka... Jdou velkou oklikou...

STAŘEC

Nakonec stejně dorazí, také je vidím... Kráčejí přes louku... Vypadají tak maličcí, že jsou na louce stěží k rozeznání... Člověk by řekl, že jsou to děti, které si hrají při měsíčku. Ale i kdyby je viděly, nic by nepochopily... Zbytečně se k nim otáčejí zády. Každým krokem se přibližují a neštěstí vzrůstá už celé dvě hodiny. Nemohou mu v tom nijak zabránit a to, které se blíží, nemohou zastavit. Neštěstí je jejich pánem a oni mu musejí sloužit... Má svůj cíl a jde si svou cestou... Nikdy se neunaví, myslí pouze na jedno... Je třeba vydat se mu ze všech sil. Jsou unavení, ale jdou... Litují toho, ale musejí pokračovat vpřed...

MARIE

Dědečku, ta starší se už neusmívá...

CIZINEC

Odešly od oken...

MARIE

Dávají pusu mamince...

CIZINEC

Ta starší lehce pohladila malé po vláscích... Ono ale pořád spí...

MARIE

Hele, tatínek chce taky pusu...

CIZINEC

A teď je ticho...

MARIE

Vrátily se k mamince...

CIZINEC

A otec sleduje velké kyvadlo hodin...

MARIE

Vypadá to, jako by se modlily, aniž by na to myslely...

CIZINEC

Zdá se, že naslouchají svému nitru...

Ticho.

MARIE

Dědečku, dneska večer jim to neříkejte!

STAŘEC

Vidíte, také ztrácíte odvahu... Já jsem věděl, že je nesmím pozorovat. Je mi skoro třiaosmdesát, a tohle je poprvé, kdy mě pohled na život takhle zasáhl. Ani nevím proč mi všechno, co dělají, připadá tak zvláštní a závažné... Zkrátka čekají doma na noc, jako bychom my čekali u sebe doma, a přitom se mi zdá, že je vidím seshora, z jiného světa, protože znám jednu pravdivou skutečnost, kterou oni ještě nevědí... Je to tak, děti moje? Proč jste také tak bledí? Je tu snad ještě něco, co nelze říct a co nás nutí plakat? Netušil jsem, že lze v životě potkat něco tak smutného, co dokáže nahnat strach těm, kdo dívají... Nic by se přitom nestalo, kdybych měl strach vidět je takhle klidné... Až příliš světu důvěřují... Jsou tam a od nepřátel je chrání pouhá okna... Myslí si, že se nic nestane, protože zavřeli dveře, a nevědí, že uvnitř, v lidském nitru se pořád něco děje a že svět nekončí u domovních dveří... Jsou si tak jistí svými živůtky a ani je nenapadne, že někdo jiný o nich ví mnohem víc. A že já, obyčejný stařec, to mám tady kousek od jejich dveří ve svých starých rukou a neodvážím se je otevřít...

MARIE

Dědečku, slítnete se nad nimi...

STAŘEC

My bychom se nad nimi slitovali, dítě moje, ale s námi nikdo slitování nemá...

MARIE

Řeknete jim to zítra, dědečku, řeknete jim to až za světla... Nebudou pak tak smutní...

STAŘEC

Možná máš pravdu... Možná by bylo lepší toho teď v noci nechat. Světlo bolest utiší... Ale co by nám zítra řekli? Neštěstí způsobuje žárlivost a ti, které postihlo, chtějí vědět dříve než ostatní. Nemají rádi, když je necháš v rukou nevědění... Vypadalo by to, jako bychom chtěli něco skrývat...

CIZINEC

A už ani není čas, slyším hlasy, které se modlí...

MARIE

Už jsou tady... Jdou támhle za keři...

Vstoupí MARTA

MARTA

Už jsem tady. Dovedla jsem je až sem. Řekla jsem jim, aby počkali na cestě. *Je slyšet křik*

*děti. Zase ty děti... Zakázala jsem jim, aby šli s námi... Ale ony chtějí všechno vidět a matky jim to nezakáží... Jdu jim říct... Ne, už ztichly. – Je všechno připraveno? - Přinesla jsem s sebou prstýnek, který jsme u ní našli... Sama jsem ji položila na nosítka. Vypadá, jako když spí... Dalo mi to dost práce, její vlasy se vzpouzely... Nechala jsem natrhat sedmikrásky... Je to smutné, ale jiné květiny tam nebyly... A co vy tady vlastně děláte? Proč nejste u nich?... *Dívá se do oken.* Oni nepláčou?... Oni... vy jste jim to neřekli?*

STAŘEC

Marto, Marto, v tobě je tolik života, to nemůžeš pochopit...

MARTA

Proč bych to neměla pochopit?... *Po pauze, s vážnou výčitkou v hlase.* To byste přece nemohli, dědečku...

STAŘEC

Marto, ty vůbec nic nevíš...

MARTA

Tak jim to teda jdu říct já.

STAŘEC

Zůstaň tady, dítě moje, a chvíli se jenom dívej.

MARTA

Ti jsou ale nešťastní!... že nemohou déle čekat...

STAŘEC

Proč?

MARTA

Já nevím... ale to už není možné!...

STAŘEC

Pojď sem, dítě moje...

MARTA

Ti mají ale trpělivost!...

STAŘEC

Pojď sem, dítě moje...

MARTA

Dědečku, kde jste? Jsem tak nešťastná, že vás už ani nevidím... Taky už nevím, co bychom měli udělat...

STAŘEC

Už se na ně nedívej. Dokud se všechno nedozvědí...

MARTA

Chci tam jít s vámi...

STAŘEC

Ne, Marto, zůstaň tady... Posad' se vedle své sestry na tuhle starou kamennou lavičku, opřete se zády o zeď domu a nedívej se... Jsi příliš mladá, nedokázala bys na to nikdy zapomenout... Ty nevíš, jak vypadá tvář ve chvíli, kdy jí před očima projde smrt... Možná se bude křičet... Ale ty se neotácej... Možná se nebude dít nic... Hlavně se ale neotácej, ani když nic neuslyšíš... Nikdy nemůžeš předem vědět, kudy smutek vyrazí... Většinou je to pár vzlyků zakořeněnými kdesi hluboko... Ani já nevím, co to se mnou udělá, když je uslyším... To už nepatří tomuto našemu životu... Obejmi mě, dítě moje, než tam půjdu...

Temný zvuk motliteb se postupně přiblížil. Část davu vejde do zahrady. Jsou slyšet tlumené kroky běžícího člověka a tichý hlas.

CIZINEC, *k davu.*

Zůstaňte tady... Nepřibližujte se k oknům... Kde je?

VESNIČAN

Kdo?

CIZINEC

Oni... Nosiči!...

VESNIČAN

Oni jdou tou alejí, která vede k hlavním dveřím.

Stařec se vzdálí. Marie a Marta se posadily na lavičku, zády k oknům. V davu se ozývají hlasy.

CIZINEC

Ticho!... Buďte potichu.

Starší ze sester se zvedne a jde k závoře na dveřích...

MARTA

Otevírá?

CIZINEC

Naopak, zavírá.

Ticho.

MARTA

Dědeček tam ještě není?

CIZINEC

Ne... Vrátila se a posadila se zase vedle své matky... Ostatní se nehýbají a dítě pořád spí...

Ticho.

MARTA

Sestřičko moje, podej mi ruku...

MARIE
Marto!

Obejmou se a políbí.

CIZINEC
Teď asi zaklepal... Ve stejnou chvíli zvedli hlavu... Dívají se na sebe...

MARTA
Sestřičko moje... Já budu taky brečet!...

Dusí své vzlyky na sestřině rameni.

CIZINEC
Asi znovu zaklepal... Otec se dívá na hodiny... Teď vstal.

MARTA
Sestřičko, sestřičko, já chci také jít dovnitř... Nemohou přece být sami...

MARIE
Marto, Marto!...

Chytne se jí.

CIZINEC
Otec je u dveří... Odtahuje závoru... Opatrně otevírá...

MARTA
Vidíte...

CIZINEC
Co?

MARTA
Ty, co nesou...

CIZINEC
Jenom pootevřel dveře... Vidím jenom kousek trávníku a vodotrysku... Pořád drží dveře... Ustupuje o krok vzad... Vypadá to, jako že říká: „Ach, to jste vy!...“ Zvedá ruku... Opatrně zavírá dveře... Váš dědeček vešel do pokoje...

Dav se přiblížil k oknům. Marie a Marta se nejprve pouze nadzvednou, pak se také přiblíží, stále se pevně drží navzájem. Vidíme starce, jak vchází do obývacího pokoje. Obě sestry mrtvé dívky se vstanou, matka též, nejdříve ale s láskou položila nemluvně do křesla, v němž doposud seděla. Spící dítě je zvenku vidět – hlavu má nakloněnou směrem doprostřed místnosti. Matka jde vstříc starci, podává mu ruku, ale stáhne ji zpět dříve, než si s ním stihne potřást. Jedna z dívek chce návštěvě pomoci z kabátu, druhá jí přisouvá křeslo. Stařec ale gestem odmítne. Otec se překvapeně usmívá. Stařec se dívá směrem k oknům.

CIZINEC

Nemá odvahu to říct... Dívá se na nás.

Zahučení v davu.

CIZINEC

Mlčte!...

Když stařec spatří tváře v oknech, prudce odvrátí oči. Jedna z dívek mu neustále přistrkuje křeslo, nakonec se do něho tedy posadí a několikrát si pravou rukou přejede po čele.

CIZINEC

Posadil se...

Ostatní osoby v pokoji se také posadí, zatímco otec živě rozpráví. Konečně stařec otevře ústa a zvuk jeho hlasu, zdá se, přitáhne pozornost. Otec ho však přeruší. Stařec se znovu chopí slova a ostatní se pomalu přestávají hýbat. Náhle se matka otřese a vstane.

MARTA

Matka pochopila!

Odvrátí se a skryje si obličej do svých dlaní. Opětovné zahučení v davu. Lidé se strkají. Děti vykřikují, chtějí zvednout nahoru, aby lépe viděly. Většina matek je vyslyší.

CIZINEC

Ticho!... Ještě to neřekl...

Vidíme, jak se matka ustaraně ptá starce. Stařec řekne ještě několik slov, a pak se ostatní náhle zvednou a táží se ho. On kývnutím hlavy přisvědčí.

CIZINEC

Už to řekl... Rovnou jim to řekl!...

HLAS V DAVU

Už to řekl!... Už to řekl!...

CIZINEC

Nic není slyšet...

Stařec také vstane a, aniž by se obrátil, ukáže prstem na dveře, které jsou za ním. Matka, otec i obě dcery se vrhnou ke dveřím. Otci se nedaří je okamžitě otevřít. Stařec se snaží zabránit matce, aby šla s ostatními.

HLAS V DAVU

Už jdou! Už jdou!...

Tlačence v zahradě. Všichni se hrnou na druhou stranu domu a mizí. Pouze Cizinec zůstává u oken. Z pokoje všichni odešli zároveň, dveře jsou dokořán otevřené. Ve svitu měsíce je vidět hvězdnaté nebe, trávnik, vodotrysk. A uprostřed pokoje nerušeně a klidně spí v křesle dítě. – Ticho.

CIZINEC

Dítě se neprobudilo!...

Také odchází.

KONEC